БАЦЬКАЎШЧЫНА

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "BACKAUSCYNA" ("FATHERLAND")

Responsible Publisher: Wladimir BORTNIK

Printing Office: Buchdruckerei der Apostolischen Visitatur, München 8, Rosenheimer Straße 46a. — Telefon-Nr. 45 81 43

Post Adress: "Backauscyna", München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III
Die Administration der Weißruthenischen Zeitung „BACKAUSCYNA"
München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND" | LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

№ 14 (93) — Нядзеля 6 красавіка 1952 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 6

Маніфэст 72-ух амэрыканцаў

З нагоды 35-годзьдзя лютаўскай рэвалюцыі ў Расеі 72 выдатных амэрыканцаў зьвярнулася 12 сакавіка сёлета з «Маніфэстам да народаў Расеі», які паявіўся ўва ўсей амэрыканскай прэсе й быў на розных мовах перадаваны цераз радыё, перадусім «Голасу Амэрыкі» й «Радыё Вольнай Эўропы».

На першы пагляд здавалася-б, што гэты факт зьяўляецца звычайным прапагандовым ходам у халоднай вайне, прадпрынятым прыватнымі людзьмі, і таму спыняцца над ім няма аніякае патрэбы. Тымчасам аднак значэньне гэтага Маніфэсту вялізанае й абмінуць яго нельга.

Але спачатку пазнаёмімся зь некаторымі, найбольш характэрнымі ўрыўкамі Маніфэсту.

«Якраз перад 35 гадамі вы сьцінулі царскае панаваньне — зьвяртаецца 72 амэрыканцаў 'Да народаў Расеі'. У гадавіну гэтае падзеі мы пасылаем вам сваё прывітаньне. Дэмакратычны ўрад, створаны лютаўскай рэвалюцыяй 1917 г., быў творам усіх народаў Расеі і ўсіх яе клясаў, а ня творам групкі камуністычных змоўнікаў, якія пазьней зьнішчылі свабоду Расеі.»

«Мы ведаем, што гэтыя падзеі можна, што да іх значэньня, прыраўняць з нашай рэвалюцыяй з 1778 году; яны былі завяршэньнем доўгавяковага змаганьня за свабоду... Вы разарвалі ў мінулых стагодзьдзях ланцугі прыгоннага права, заваявалі палітычныя правы, направілі агульныя ўмовы народнага жыцьця, паднесьлі дабрабыт краю, унесьлі шмат чаго цэннага да агульналюдзкай культуры...»

Далей чытаем: «Першыя дні вашага дэмакратычнага ўраду, падтрыманага людзьмі ўсіх клясаў насельніцтва, забясьпечылі ўсім свабоду слова, друку й сабраньняў; былі вызваленыя палітычныя вязьні; былі скасаваныя рэлігійныя й нацыянальныя абмежаваньні; была скасаваная тайная паліцыя; пачалася падгатаваўчая праца да выбараў Устаноўчага Сабраньня на падставе агульнага выбарнага права; была зьдзейсьненая аўтаномія Фінляндыі, скасаваная сьмяротная кара, вызнаная незалежнасьць Польшчы...»

«Мы амэрыканцы зьяўляемся гордымі з таго, што Задзіночаныя Штаты былі першай краінай, якая вызнала ваш дэмакратычны ўрад.»

«Мы сяньня ведаем, што так доўга ня будзе міру й бясьпечнасьці, пакуль вы не дасягнеце волі. Тыранія, якая праглынула вашую краіну, загражае таксама й нам. Стаім напярэдадні 3 сусьветнай вайны, у якой могуць загінуць мільёны й якая можа распачацца паза нашаю воляю.»

Маніфэст заканчваецца наступнымі словамі:

«Мы ведаем, таксама, што пакуль не пераможаць тыя дэмакратычныя прынцыпы, якія вас захаплівалі перад 35 гадамі, Задзіночаныя Штаты й іншыя вольныя краіны, а таксама краіны, што знаходзяцца цяпер пад уладай камуністычнай тыраніі, ня змогуць жыць пэўна ў міры й пры забясьпечаньні сваей будучыні.»

«Вось чаму ўсе амэрыканцы працягваюць пры гэтай нагодзе руку прыязьні да народаў Расеі. Мы зьяўляемся як найглыбей перакананымі, што вы, як напасьледак усе народы, якія ўжо раз зазналі дабрадзейства свабоды, не зважаючы на ўсе труднасьці, зноў аднойдзеце шляхі да яе, і тады вызваленая Расея займе сваё месца ў сям'і народаў сьвету, а вольныя народы Расеі ўзноў уключацца ў вялікае заданьне — тварэньня шчасьця й дабрабыту ўсяго людзтва.»

Як было зазначана, гэты Маніфэст падпісала 72 выдатных амэрыканцаў, сярод якіх знаходзяцца на столькі ўплывовыя й адказныя асобы, што зьяўлюцца ведамымі многім з нашых чытачоў. Вось-жа між іншымі, знаходзім тут такія прозьвішчы, як былы амбасадар Фрэнсіс Бідль і Гары А. Буліт, сэнатары У. В. Бульбайг, Ральф Э. Фляндэрс, Гомэр Фэргосон, Ірвінг М. Айвз, Карл Е. Мунт, Гэрбэрт Г. Леман, Маргарэт Чэйз-Сміт, Браен Мэкмагон, старшыні двух наймагутнейшых прафэсыйных саюзаў — Вільям Грын і Філіп Гувэр, кіраўнік сацыял-дэмакратычнай партыі Норман Томас, калішні прэзыдэнт ЗША Гэрбэрт Гувэр, сусьветнай славы навуковец др. Райнгольд Нібур, былы амэрыканскі губэрнатар Заходняй Нямеччыны генэрал Люцыюс Клей, былы амбасадар у Маскве, а цяпер прэзыдэнт Амэрыканскага Камітэту Вызваленьня Народаў Расеі адмірал Элен Кэрк, былы шэф пляну Маршала, а цяпер старшыня фундацыі Форда Гофман, былы шэф палітычнай контрразьведкі ЗША Вільям І. Данован, шэф і собсьнік аднаго з найвялікшых прэсавых канцэрнаў ЗША Гэнры Л. Люс, калішні старшыня Атамнай Камісыі ЗША Давід Е. Лільенталь, былы амэрыканскі губэрнатар Баварыі др. Дж. Г. Шустэр і шмат іншых.

Усе гэтыя людзі рэпрэзэнтуюць сабой усе слаі амэрыканскага грамадзянства й гэтым самым адлюстроўваюць увесь амэрыканскі народ. Іхныя пагляды на праблему падсавецкага Ўсходу, якія яны выказалі ў Маніфэсьце, зьяўляюцца паглядамі й думкамі амэрыканскага грамадзянства наагул.

Вернемся цяпер ізноў да самога Маніфэсту й зьвернем увагу на яго найважнейшыя пункты. Газэта «Нью Ёрк Таймс» пісала з гэтае нагоды: «72 выдатных амэрыканцаў, у тым ліку 11 сэнатараў ЗША, пасылаюць заклік да расейскага народу вярнуцца да прынцыпаў дэмакратычнага часовага ўраду з 1917 году», г. зн. да ўраду Керэнскага, інакш кажучы — да адзінай і непадзельнай расейскай імпэрыі. Да тэй «дэмакратычнай» Расеі, у якой з нацыянальнага гледзішча, гаворачы словамі самога Маніфэсту, толькі была «зьдзейсьненая аўтаномія Фінляндыі» й «прызнана незалежнасьць Польшчы», а для ўсіх іншых паняволеных «народаў Расеі» або «расейскіх народаў» — бо й такую тэрміналёгію спатыкаем у Маніфэсьце — толькі «былі скасаваныя нацыянальныя абмежаваньні». Да тэй «дэмакратычнай» Расеі, — дадамо ад сябе — урад якой большую зьвяртаў увагу на змаганьне із «сэпаратыстымі» й «самостыйнікамі» (тут ужываем сяньняшняй тэрміналёгіі), чымсьці на змаганьне з бальшавізмам.

Гэты маніфэст зьяўляецца апошнім, пры гэтым найбольш выразным і вымоўным доказам, што палітычная апінія Амэрыкі стаіць непахісна на груньце захаваньня непадзельнасьці расейскае імпэрыі. Розныя могуць быць прычыны такога антыдэмакратычнага становішча дэмакратычных амэрыканцаў. Дзеяць тут бясспрэчна прычыны псыхалягічныя, палітычныя, як, прыкладам, зусім правільны пагляд, што нерасейскія народы змагаюцца й будуць змагацца з камунізмам пры ўсякіх абставінах, тады калі расейцы магчыма ў тым выпадку, калі будзе захаваная адзіная й недзялімая, ці можа простае неразуменьне бальшынёй амэрыканцаў запраўднага палажэньня на падсавецкім Ўсходзе. Факт астаецца фактам, што амэрыканская канцэпцыя перабудовы Сталінскай імпэрыі — гэта цэласьць і непадзельнасьць Расеі. Такія амэрыканскія палітыкі, як калішні й сяньняшні кадыдат на прэзыдэнта ЗША сэнатар Гарольд Стасэн або кангрэсмэн Кэрстэн — гэта йшчэ толькі першыя піянэры ідэяў дзяржаўнае незалежнасьці паняволеных Расеяю народаў. Гэта яшчэ толькі найбольш прагрэсыўныя адзінкі ў амэрыканскім палітычным сьвеце. І хоць іхная колькасьць будзе бясспрэчна ўсьцяж павялічвацца, то яшчэ сяньня голас іхны ня можа заважыць на шалі выпадкаў.

З усяго вышэйсказанага мы беларусы павінны зрабіць правільныя вывады. Мы павінны станоўча адкінуць шкодныя й зманлівыя ілюзыі, што само зьнішчэньне бальшавізму прынясе нам аўтаматычна дзяржаўную незалежнасьць. Наадварот, за гэтую незалежнасьць прыдзецца весьці цяжкае палітычнае, а можа й збройнае змаганьне.

Мы павінны не палохацца таго, што нашае палітычнае палажэньне ёсьць і будзе вельмі цяжкае. Але таксама мы не павінны забывацца й на тое, што яно ня ёсьць яшчэ безнадзейнае. Наіўным было-б думаць, што дэмакратычная Амэрыка для далейшага захаваньня расейскай турмы народаў будзе прымяняць ня толькі ў значэньні мілітарным, але й палітычным, сілу. Ці гэтая турма астанецца ці не, будзе ў першую чаргу залежыць ад таго, паколькі паняволеныя ею народы выкажаць запраўдную нацыянальную сілу й палітычны розум, каб навет пры няспрыяючай для іх міжнароднай каньюнктуры зьдзейсьніць свае найвышэйшыя нацыянальныя ідэалы.

Язэп Каранеўскі

Прэзыдэнт БНР сп. М. Абрамчык ізноў у Эўропе

Як даведваемся, у канцы мінулага месяца сп. Прэзыдэнт БНР інж. Мікалай Абрамчык, пасьля чатырохмесячнага побыту ў ЗША, узноў вярнуўся у Эўропу й знаходзіцца цяпер у Парыжы.

Сп. Прэз. Абрамчык выяжджаў у ЗША дзеля правядзеньня 6-ай сэсыі Рады БНР, а таксама наведаньня ўсіх беларускіх эміграцыйных асяродзьдзяў ЗША й Канады. Апрача гэтага сп. Прэзыдэнт навязаў цясьнейшыя кантакты з нацыянальна-палітычнымі й дзяржаўніцкімі прадстаўніцтвамі іншых паняволеных народаў.

ЗАДАНЬНІ АДМІРАЛА КЭРКА

Амэрыканская газэта «New York Times» пасьвяціла два артыкулы (16 і 17 лютага) адміралу Кэрку, новаму прэзыдэнту Амэрыканскага Камітэту Вызваленьня Народаў Расеі. Газэта, між іншым, піша:

«Адным із галоўных заданьняў адмірала Кэрка — прыцягнуць да супольнай дзейнасьці прадстаўнікоў украінцаў, беларусаў, каўкасцаў і другіх нацыянальнасьцяў. Прэсьціж адмірала Кэрка можа пераканаць гэтыя колы, што Амэрыканскі Камітэт не паддзержывае вялікарасейскіх інтарэсаў на шкоду другіх народаў, у чым яго абвінавачвалі дагэтуль».

Што будзе далей у Карэі

Спачатку некалькі лічбовых дадзеных. Вось-жа Карэйская вайна цягнецца ўжо 22 месяцы, а перагаворы аб пераміры — 9 месяцаў. Страты амэрыканскіх войскаў, ня ўлічваючы збройных адзінак іншых дзяржаваў Задзіночаных Нацыяў, выносілі да 8 сакавіка сёлета 106.458 забітымі, раненымі й прапаўшымі бязь вестак.

Ня гледзячы на тое, што мірныя перагаворы цягнуцца такі доўгі час, няма надзеі, што яны ўкарануюцца пасьпехам. Наадварот, усе сымптомы гавораць за тым, што вайна будзе прадаўжацца; пры чым ёсьць многа дадзеных на тое, што яна хутка можа пашырыцца на ўвесь паўдзенна-ўсходні азыяцкі кантынэнт. Апошнім часам актыўнасьць камуністычных войскаў, якім дастаўляецца што раз болей аружжа й найбольш мадэрнага тыпу, усьцяж павялічваецца.

Да ўсяго гэтага трэба дадаць яшчэ адзін новы факт. Пайменна, камуністыя ў паўночнай Карэі, Пэкіне й Маскве павялі апошнім часам нязвычайна ажыўленую й у тоне сваім нахабную кампанію, абвінавачваючы збройныя амэрыканскія сілы ў тым, што яны распачалі на тэрыторыі паўночнай Карэі й у Кітаі бактэрыялягічную вайну. Камуністычная прапаганда аж захлынаецца, цьвердзячы, што амэрыканскія самалёты рассыпаюць на ўспомненыя тэрыторыі розныя мухі й іншыя кузюлькі, заражаныя сьмерцяноснымі бактэрыямі.

Што камуністыя ня думаюць імкнуцца да спыненьня ваенных дзеяньняў, сьветчыць яшчэ й тое, што апошнім часам актыўнасьць камуністых значна павялічылася й на іншых адрэзках далёкаўсходняга фронту. Гэта заўважваецца ў першую чаргу ў Індакітаі, дзе камуністычныя паўстанцы пад кіраўніцтвам Го-Чы-Міна павялі вялікую афэнзыву супраць французаў і дасягнулі не малых усьпехаў.

Заходні сьвет, а перадусім Амэрыка, якая нясе галоўны цяжар у Карэйскай вайне, пачынае застанаўляцца над пытаньнем, што-ж рабіць далей? Такое палажэньне, якое становіцца для Амэрыкі што раз большым цяжарам, ня можа трываць бесканечна. Староньнікі радыкальнага разьвязаньня, ідучы за плянамі Мэк Артура, дамагаюцца станоўчага дзеяньня. Яны высказваюцца за распачацьцем морскай і лётніцкай блякады Кітая, каб змусіць такім чынам пэкінскі ўрад заключыць перамір'е. Працiўнікі такой блякады даказваюць, што можа яна толькі пагоршыць сытуацыю альянтаў і навет давесьці да выбуху сусьветнай вайны.

Староньнікі блякады ўважаюць, што яна паўстрымае даставы заграпічных тавараў у кітайскія парты й спараліжуе прыбярэжнае мораплаваньне, якое дavозіць галоўны прадукт харчаваньня кітайцаў — рыж і іншыя неабходныя прадукты. Марская блякада замкне савецкім караблём доступ да кітайскіх партоў, паўстрымае рух савецкіх караблёў з Владывастоку ў Дайрэн і Порт Артур — важных савецкіх базаў у паўдзённай Манджурыі.

Ськіваньне з самалётаў мінаў у рэкі й каналы спараліжуе нутраны водны транспарт, які мае вялікае значэньне ў сувязі зь вельмі рэдкай чыгуначнай сеткай. Але найбольшы эфэкт будзе мець бамбардаваньне рэдкіх у Кітаі чыгуначных лініяў, бо гэта спараліжуе наземны транспарт і выкліча голад. Тады сярод кітайскіх масаў павялічыцца нянавісьць да камуністых, якіх будуць уважаць за вінаватых у канфлікце з ЗША. З другога боку Савецкі Саюз будзе тады змушаны аказваць Кітаю большую дапамогу, што прывядзе да большага абцяжаньня савецкай гаспадаркі й перагружаньня сібірскай чыгункі. Кітайскае лётніцтва будзе змушанае расьцярушыцца па ўсім Кітаі дзеля самаабароны, а таму пакіне манджурскія базы, на якіх яно цяпер сканцэнтраванае. А гэта ў канчальным выніку прывядзе да паслабленьня націску кітайскага лётніцтва на Карэю.

У далейшым, прыхільнікі блякады высказваюцца за дазвол для Чан-Кай-Шэка распачаць ваенныя дзеяньні на кітайскім кантынэнце супраць камуністых, даючы яму пры гэтым адпаведную помач.

Працiўнікі-ж блякады цьвердзяць, што бамбардаваньне кітайскіх чыгуначных лініяў, якія слаба разбудаваныя й рэдка раськінутыя на вялізарнай тэрыторыі, не аплаціцца. Марская блякада й бамбардаваньне могуць якраз мець адваротны вынік, пайменна той, што народ згуртуецца вакол Мао-Тсэ-Тунга й будзе бачыць у ім абароньніка супраць чужога наезду. У выніку бамбардаваньня гарадоў пацерпіць кітайскае насельніцтва, сярод якога ёсьць многа праціўнікаў камунізму. Гаспадарскія санкцыі ўжо зьменшылі давоз заграпічных тавараў, а забарона экспарту ваеннага матарыялу ў Кітай, уведзеная на аснове пастановы Задзіночаных Нацыяў, і так выконваецца ў 96%. ЗША пры бамбардаваньні Кітаю будуць траціць свой лётніцкі матарыял, тады, калі савецкае лётніцтва астанецца ненарушаным. Апрача гэтага бамбардаваньне Кітаю можа прывесьці да акцыі рэванжу: кітайцы пачнуць бамбардаваць Японію, дзе на малых прасторах зьяўляюцца сканцэнтраваныя вялікія прамысловыя аб'екты, а таксама можа выклікаць трэйцюю сусьветную вайну, да якой ЗША не зьяўляюцца яшчэ дастаткова прыгатаванымі.

Вось такія два супярэчныя пляны існуюць сярод амэрыканцаў у дачыненьні да Кітаю. Які зь іх пераважыць, варажыць сяньня цяжка. У кажным выпадку трэба адцеміць, што колькасьць прыхільнікаў блякады ўсьцяж павялічваецца.

(с. т.)

Стары мэтад

Пераглядаючы апошнія нумары «Голасу Народу», органу СБОНР, мімаволі устае перад вачыма цяжкая зьява з недалёкага яшчэ мінулага, калі нас грэла сонца сталінскай канстытуцыі. Гэныя «цёплыя» праменьні, падобна як веснавыя сонечныя пабуджаюць да каханьня і за гэтым да пісаньня лістоў да свае каханае, дык вось гэныя сталінскія праменьні выклікалі «пажаданьне» пісаць лісты у савецкую прэсу. Пачынаючы ад цэнтральных газэтаў «Праўды» ды «Ізьвестіяў» цераз «нашую рэспубліканскую » «Зьвязду», абласныя ды канчаючы на раённых, мы знаходзілі шмат лістоў ад чытачоў. Адны дзякавалі «вялікаму, гэніяльнаму», другія падымалі пад неба заслугі камуністычнай партыі, трэйція пісалі з калхозаў і «захопліваліся» гэтай ідэальнай сыстэмай, якая «падняла» Савецкую дзяржаву на найвышэйшы матэр'яльны узровен, трэція абяцалі выканаць 200% нормы на гадаўшчыну рэвалюцыі, ды зноў дзякавалі, зноў хвалілі і так аж да прытарнасьці.

Ды хто-ж з нас у гэта верыў, хто браў гэта у сур'ёз. Я перакананы, што навет адказныя партыйныя работнікі у ціхамолку усьміхаліся.

Запытаем навошта гэта было патрэбна? Адказ просты. Амэрыканскаму ураду зусім няма патрэбы зьбіраць такія лісты і іх публікаваць у прэсе, бо кожны ведае, што у іх дабрабыт. Наадварот вы знойдзеце лісты у газэтах крытыкуючыя актуальны стан рэчаў і дамагаючыяся палепшаньня. Кожны амэрыканец ведае, што іхні прэзыдэнт, ёсьць такім самым сьмяротнікам, як і кожны іншы. Ня будзе яго, выбяруць другога. Зноў няма лішняй патрэбы падкрэсьліваць ягоную веліч лістамі ад чытачоў.

У якіх-жа выпадках гэта патрэбна? А вось проста тагды, калі прыходзіць неабходнасьць маніць, калі трэба затаіць, схаваць запраўднасьць. Трэба прыбегчы да такіх спосабаў, каб часамі самаго сябе пераканаць, што правельна думае. Гэта уваходзіць у налог. Чалавек сам не заўважае як уцягваецца у гэны наяўны спосаб «вочаўуціраце льства».

Што хоча даказаць «Голас Народа» публікуючы падобныя лісты толькі іншага зьместу ня толькі ад расейцаў, але і беларусаў, украінцаў, татараў і іншых.

Хто возьме у сур'ёз ліст нейкага беларуса зь Бэльгіі, які піша ад імя 20 іншых беларусаў і пры тым зазначае, што ён ніколі ні чуў аб самастойнасьці Беларусі і таму заклікае падтрымаць ідэю СОНР, за якую так змагаецца «Голос Народа». На месцы паважанага рэдактара, калі ён сур'ёзна падыходзіць да справы, трэба было паясьніць таму беларусу, калі Беларусь была незалежнай Дзяржавай і чаму гэтую незалежнасьць страціла.

Бо калі ідэя ягоная правільная, дык правільнае разьясьненьне фактаў ніколі ёй не пашкодзіць. Але вось у гэтым і справа. І мы беларусы за аб'еднаньне сілаў у змаганьні супраць бальшавізму і мы за тое, каб усе чэсныя антыбальшавікі сталі плячо у плячо і сілай адказалі на гвалт чынены народам паняволеным. Але у нас гэта шчырае жаданьне і таму мы не маем патрэбы яго прымацоўваць лістамі так як нашыя імкненьні да рэстаўрацыі Беларускай Дзяржавы зьяўляюцца самазразумелым зьявішчам і не патрабуе лістоў ад чытачоў. Але. Вось гэтае але. Будучыя суадносіны між паасобнымі народамі павінны быць пабудованы на іншай базе чымся гэта зрабіў Сталін. Поўная роўнасьць. Пашанаваньне народнай Волі, аб якой так шмат гаворыцца, але дрэнна інтэрпрэтуецца, кожнага народу, а не так, як сяньня расейскія партыі з пад знаку пакойнага СОНР-у шануюць народную волю, калі яна адказвае іхнім імпэрыялістычным пасяганьням, але калі Беларускі Народ заявіў у 1918 г., што хоча быць поўнасьцю незалежным, дык гэта неважна, у даўнасьць зайшло.

Мае даражэнькія, Народная Воля ніколі не заходзіць у даўнасьць. Будуючы новы гмах мы не маем права будаваць дрэнных фундамэнтаў. Мы не маем права таптаць раз выказанай волі народу. Плянуючы будучыя суадносіны паміж нашымі народамі выйдзем якраз з асновы паложанай народнай воляй. Няма чаго баяцца, калі вы перакананы, што ця-

(Заканчэньне на 3 балоне)

Затручваюць душу нашае моладзі

Аснаўную стаўку робяць бальшавікі на моладзь. Старэйшае й старое пакаленьне, сьветагляд якога вырабіўся яшчэ ў дабальшавіцкія часы, якое, ня гледзячы на ўсю траскатню бальшавіцкай прапаганды, што імкнецца запалоніць людзкую волю й на бальшавіцкі капыл фармаваць характары, яшчэ здольнае параўняць «радаснае й шчасьлівае жыцьцё пад сонцам Сталінскай канстытуцыі» з эксплаатацыяй памешчыкаў і капіталістых у дарэвалюцыйныя часы й зрабіць з гэтага вывад, пэўне-ж, не на карысьць «Сталінскага сонца».

Інакш з моладзьдзю. Яна ня знае дабальшавіцкіх часоў з собскіх перажываньняў, ня мае належнага ўяўленьня й аб «капіталістычным» Захадзе. Яна, як наагул моладзь, зьяўляецца падатнай на ўсякую прапаганду, на бальшавіцкае выхаваньне, даверліва й зь пераканаьнем успрыймае ўвесь той хвальш, што гэтая прапаганда ей падносіць. Таму й зьвярнулі бальшавікі асаблівую ўвагу на моладзь, намагаючыся выхаваць яе на янчараў собскага народу, якія былі-б да граніц бяздушнага фанатызму адданыя камуністычнай партыі й даношчыцкай сыстэме МВД.

Апрача таго, што ў школах усякіх тыпаў і ступеняў убіваюць нашай моладзі камуністычныя «праўды» над ейным выхаваньнем яшчэ інтэнсыўна працуюць спэцыяльныя юнацкія арганізацыі. Ужо навет дзеці ўзгадоўваюцца ў камуністычным духу ў г.зв. «піянерскіх арганізацыях», што існуюць, як правіла, амаль у кажнай школе, якімі кіруюць спэцыяльна выкваліфікаваныя камуністычныя ўзгадавальнікі — г. зв. «піянерважатыя».

Але ўзапраўднай школай камунізму зьяўляецца камсамол. Бальшавіцкія партыйныя ворганы прыпісваюць вельмі вялікае значэньне камсамольскім арганізацыям і робяць усё, каб быў імі ахоплены як найбольшы лік моладзі. Яны ствараюць такія ўмовы, што моладзь часта, паміма навет сваей волі, змушаная йсьці ў камсамольскія арганізацыі, таму што камсамольцы карыстаюцца шырокімі прывілеямі ня толькі ў школе, але й у пазашкольным жыцьці. Яны ў першую чаргу атрымліваюць школьныя стыпэндыі, ды — што найважней — будучы сябрам камсамолу, лягчэй усьцерагчыся перасьледваньняў і арыштаў ня толькі сябе, але й сяброў сваей сям'і.

Дык і ня дзіва, што камсамол у БССР, як і ў іншых саюзных рэспубліках, расьце згодна геамэтрычнай прагрэсыі. Калі ў 1920 г. было ў Беларусі каля 3.000 камсамольцаў, то ў 1941 г. (пасьля прылучэньня да БССР Заходняй Беларусі) іх налічвалася 264.620, у 1949 г. — 316,851, а ў канцы 1951 г. гэтая лічба чуць не падвоілася. Сяньня ў БССР налічваецца 511,090 сяброў камсамолу, задзіночаных у 18.002 камсамольскіх арганізацыях. Школьныя піянерскія арганізацыі налічваюць каля 800.000 сяброў.

Аб дзейнасьці камсамолу Беларусі, галоўна аб спосабах і кірунку палітычнага ўзгадаваньня камсамольскае моладзі, шмат можна даведацца із справаздачы сакратара цэнтральнага камітэту камсамолу БССР П. Машэрава (маскаль), зробленай ім на XVII зьезьдзе камсамолу Беларусі ў Менску 30 студзеня сёлета («Зьвязда» за 31. I. 52).

З гэтай справаздачы бачым, што перад камсамольскімі арганізацыямі стаяць два аснаўныя заданьні: 1. камсамольцы зьяўляюцца, калі так выразіцца, правай рукой партыі. Яны забавязаны актыўна ей памагаць у ажыцьцяўленьні ўсіх партыйных мерапрыемстваў як сваім собскім прыкладам, гэтак і агітацыяй, прапагандай, а навет даносамі. 2. Камсамольскія арганізацыі, побач з практычнай дзейнасьцю, маюць на мэце тэарэтычна выхоўваць сваіх маладых і няпоўналетніх сяброў у духу камуністычнай ідэалёгіі, у духу сучаснага палітычнага курсу бальшавіцкай партыі.

Гэтак адным з важнейшых заданьняў партыі ёсьць як найбольш выціснуць з савецкага работніка, як найбольшая эксплаатацыя ягонае непасільнае працы. У правядзеньні гэтага мерапрыемства галоўную дапамогу павінны аказаць камсамольцы, яны-ж галоўныя ініцыятары нялюдзкіх мэтадаў савецкае працы, руйнуючых сілы й здароўе работнікаў — г. зв. сацыялістычнага спаборніцтва й стаханаўшчыны. «Камсамольскія арганізацыі — гаворыцца ў справаздачы — павінны больш актыўна ўдзельнічаць у ўмацаваньні працоўнай дысцыпліны й павышэньні прадукцыйнасьці працы ў калгасах». Гэты «больш актыўны» ўдзел камсамольцаў палягае пераважна на тым, што яны, на загад партыйных ворганаў, заўсёды высоўваюць ініцыятыву ўсякіх непасільных «грамадзкіх» работаў, розных руйнуючых сілы й так жабрацкае матарыяльнае палажэньне савецкіх працоўных мерапрыемстваў на карысьць дзяржавы. І няхай «старыя» папрабуюць адмовіцца ад таго, што ў сваім «патрыятызьме» прапануе ім «перадавая» моладзь!

На палітычнае, аднак, выхаваньне зьвяртаецца ўвага найбольшая, бо камсамольцы — гэта-ж у будучыні кандыдаты на сяброў камуністычнай партыі. Машэраў гаворыць: «Камсамольскія арганізацыі павінны яшчэ лепш выхоўваць моладзь у духу дружбы й супрацоўніцтва народаў, пастаянна знаёміць яе зь вялізарнымі посьпехамі народаў Савецкага Саюзу ў разьвіцьці эканомікі й культуры сацыялістычных нацыяў, зь лепшымі творамі літаратуры й мастацтва **вялікага расейскага народу»** (падкрэсьленьне нашае — Ст. К.).

Камуністыя стараюцца ўгаварыць беларускай моладзі, што яна зьяўляецца «самай перадавой і шчасьлівай моладзьдзю сьвету», а таму Машэраў дамагаецца «растлумачваць, што ўсім сваім шчасьцем нашая моладзь абавязаная савецкай дзяржаве, партыі бальшавікоў, нашым вялікім правадыром Леніну й Сталіну». Такім спосабам прывіваецца нашай моладзі г. зв. «савецкі патрыятызм».

Савецкая прапаганда ўнутры краіны ўсім сваім астрыём скіраваная на выхаваньне масаў у духу зьвярынае ненавісьці да дэмакратычнага Захаду, у першую чаргу да Амэрыкі й Ангельшчыны, як галоўных праціўнікаў у будучай вайне. Дык ясна, што носьбітам гэтае ненавісьці павінна быць у першую чаргу моладзь. І гэты якраз мамэнт у справаздачы ўвыпуклены найбольш. Там сказана даслоўна: «Адным із сур'ёзных заданьняў, якія стаяць перад камсамолам рэспублікі, зьяўляецца ўзмацненьне работы камсамольскіх арганізацыяў па выхаваньню ў моладзі нянавісьці да імпэрыялістых, падпальшчыкаў вайны. У выхаваньні нянавісьці да амэрыкана-ангельскага імпэрыялізму мы павінны выкарыстаць усе наяўныя ў арсэнале камсамолу формы й мэтады работы з моладзьзю. На канкрэтных прыкладах і фактах перад моладзьзю трэба нястомна выкрываць разбойніцкі зьвярыны характар амэрыканска-ангельскага імпэрыялізму, чалавеканенавісьніцкую сутнасьць яго бандыцкай ідэалёгіі».

Трэба адцеміць, што ў сяньняшнім працэсе ваенных прыгатаваньняў гэтае прывіваньне ненавісьці да амэрыкана-ангельскага «імпэрыялізму» сярод савецкага грамадзянства, перадусім моладзі, як будучых жаўнераў, адыгрывае спэцыяльную ролю. Бальшавікі, навучаныя горкім прыкладам першай фазы вайны зь Гітлерам, калі мільёны жаўнераў чырвонае арміі, ня хочучы ўміраць за Сталіна, добраахвотна здаваліся ў палон, хочаць за ўсякую цану ўзбудзіць фанатычную ненавісьць да Захаду, каб у вайне зь ім загарантаваць вернасьць арміі да савецкага ўраду. Таму далейшым заданьнем камсамолу ёсьць выхаваньне моладзі ў духу сьляпой аддачы партыі й гатоўнасьці аддаць сваё жыцьцё за савецкую ўладу. «У адказ на шалёную падрыхтоўку амэрыкана-ангельскіх імпэрыялістых і іх прыплечнікаў да вайны — заклікае Машэраў — мы павінны яшчэ мацней у моладзі выхоўваць высокую палітычную пільнасьць, гатоўнасьць у любую мінуту стаць на абарону сваей сацыялістычнай айчыны».

І так, палітычнае ўзгадаваньне моладзі ў духу дырэктываў партыі — гэта аснаўная задача. Веда агульная й фаховая, якая найбольш патрэбная моладзі ў ейным самастойным жыцьці, адыгрывае другарадную ролю. Бальшавікі імкнуцца стварыць з моладзі найбольш пэўны й надзейны элемэнт, на якім маглі-б моцна абапёрціся ў сваей праступнай антынароднай дзейнасьці й у сваей імпэрыялістычнай агрэсіі. Таму ўважаюць яны, што палітычнае выхаваньне моладзі ў рамках толькі камсамольскіх арганізацыяў, яшчэ недастатковае. Із справаздачы даведваемся, што ў 1951 г. працавала ў БССР 11.198 спэцыяльных камсамольскіх гурткоў і палітычных школаў, у якіх папаўняла сваю палітычную «асьвету» 326.000 юнакоў і дзяўчат. Апрача гэтага, для работы ў сетцы камсамольскага палітычнага выхаваньня было вылучана камуністымі звыш 4.000 прапагандыстых і агітатараў.

Ня гледзячы на ўсё гэта, дзейнасьць камсамолу Беларусі за мінулы год была ў некаторых галінах прызнаная за недастатковую. Гэтак у школах Беларусі ў мінулым годзе 780 гурткоў камсамольскай палітычнай асьветы й палітшколаў, якія павінны былі ахопліваць 12.000 моладзі, спынілі сваю дзейнасьць, а звыш 700 гурткоў і палітшколаў ня выканалі навучальнай праграмы. Нязва-

(Заканчэньне на 3 балоне)

СЬВЯТОЙ ПАМЯЦІ

Аўгеня Кажан

20-га сакавіка сёлета а 16,15 гадз. адыйшла ад нас назаўсёды нашая дарагая патрыётка й добрая хрысьціянка Аўгеня Кажан зараз пасьля нараджэньня другога дзіцяці.

Сьвядомае беларускае грамадзянства Стамфорду, Нью Ёрку й аколіцаў зь вялікім жалем і сумам прыняло гэтую вестку, бо Аўгеня Кажан карысталася

вялікаю пашанаю й праўдзіваю любоўю сярод нас усіх.

Нарадзіўшыся 25 сакавіка 1917 г. у Растове на Дану, пасьля бурных завірухаў таго часу Аўгеня Кажан разам з бацькамі вярнулася назад у Беласток. Бацькі яе былі добрымі хрысьціянамі й беларускімі патрыётамі, таму й дачка іхная расла, гадавалася ў вучылася на добрую хрысьціянку й патрыётку. Цяжкае было тады жыцьцё для нашых патрыётаў пад Польшчай, але бацькі яе не заламаліся, таму не заламалася й яна: любоў да свіго народу й бацькаўшчыны толькі ўзмоцнілася.

Нямецкі тэрор падчас другой сусьветнай вайны не абмінуў і яе: у 1942 г. яна была прымусова вывезена на працу ў Кэнігзбэрг. Але й тут, цяжка працуючы ў прымусовых умовах, Яна выкарыстоўвала кажную хвіліну для беларускае культурнае працы. У 1944 г. Яна апынулася ў Бэрліне, дзе таксама самаахвярна працавала ў нашых культурных установах. У 1945 г. Яна, будучы ўжо ў Гэкстары, пазнаёмілася там зь ведамым нашым грамадзкім працаўніком, Віталем Кажанам, і 1 сакавіка таго-ж году выйшла за яго замуж.

Пасьля заканчэньня вайны Аўгеня Кажан, будучы ў розных лягерах ДП, заўсёды прыймала ахвотны ўдзел у беларускай працы. Тут патрэбна падчыркнуць Ейны запал у працы на карысьць Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Царквы, якой Яна аддалася ўсей душою й якой Яна моцна прыслужылася сваім чароўным голасам, як удзельніца хору, і як сястра Жыровіцкага Брацтва ў лягеры ў Шляйсгайме, а пасьля ў Остэргофэне й Розэнгайме.

За Яе самаахвярную працу ў гэтым кірунку Яна была ўзнагароджаная Пахвальным Лістом ад Уладыкі Архіяпіскапа Сяргея й Благаслаўленнаю Граматаю ад Уладыкі Япіскапа Васіля.

Таму на Ейных паховінах 23 сакавіка прынялі ўдзел ня толькі Ўладыка япіскап Васіль і пратаярэй а. Хведар Данілюк, ня толькі шмат Ейных супрацоўніцаў-харыстак БАПЦ, але й шмат нашых суродзічаў з Саўт-Рывэру.

Усе шматлікія прысутныя з глыбокім жалем і смуткам разьвіталіся з Аўгеняй Кажан і кажны, ізь сьлязамі на вачох, у сэрцы сваім меў адну думку:

— Мы ніколі не забудзем Цябе, Дарагая Нашая Сястра!

Вечная Табе Памяць!

ПАДЗЯКА

Пасьля паховінаў мае дарагое, ніколі незабыўнае спадарожніцы жыцьця, Аўгені, дзякуючы любові й спачуцьцю ня толькі маіх і Нябожчыцы прыяцеляў-беларусаў, але й амэрыканцаў, было магчыма, паводля нашых старадаўніх хрысьціянскіх звычаяў, наладзіць памінкі па Нябожчыцы ў форме скромнага абеду.

Тут я меў магчымасьць ад шчырага сэрца падзякаваць усім прысутным і няпрысутным, хто так ці іначай, прыйшоў падзяліць маё гора. Але яно было, асабліва ў той мамэнт, непасрэдна пасьля Яе паховінаў, такое вялікае, што я ня быў у стане гэтую маю падзяку належна выказаць.

Таму я хачу тут яшчэ раз публічна выказаць гэтую маю падзяку ўсім тым, хто духова й матарыяльна падтрымаў мяне ў такі трагічны для мяне мамэнт. Так як гора маё вялікае, так і падзяка мая на столькі вялікая, што я ня ў стане выказаць яе простымі людзкімі словамі. Падзяка мая вялікая таму, што ўсе Вы, дарагія мае прыяцелі, падзялілі маё гора й яно сталася для мяне лягчэйшым. Дзякуючы Вашаму спачуваньню, я веру, што яшчэ знайду ў сабе сілы да далейшага жыцьця, каб апякавацца дзьвюмя пазасталымі сіроткамі, а таксама каб і далей працаваць для нашага агульнага дабра — для нашай Маці-Беларусі.

Яшчэ раз прашу Ўладыку Васіля, пратаярэя а. Хведара Данілюка, урад БАЗА, хор БАПЦ і ўсіх маіх прыяцеляў, якія былі прысутнымі на паховінах або перасылалі свае спачуваньні, а таксама ўсіх тых, хто спрычыніўся да ахвяраваньня нязвычайна прыгожых вянкоў на магілу Нябожчыцы, прыняць маё шчырае й сардэчнае — дзякуй!

Віталі Кажан

ЯКУБ КОЛАС

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

ПАЭМА

XV

«НАЧАКТІ»

Мінула ночка. Дзень праз вокны
Зьнішчае цёмныя валокны,
На печ, у запек зазірае
І ночку з хаты выціскае.
У печы ўжо палаюць дровы,
І іх астатнія размовы
Так гучна, бойка застралялі,
Як-бы паны запалявалі.
Хлапцы памыліся рупліва
І ўсе з дарэктарам пачціва
Пасталі ў рад прад абразамі.
— Малецяся-ж вы... ізь сьлязамі!
Каб даў Бог здольнасьці, ахвоты
Да вашай новае работы,
Панятнасьць добрую і памяць,
Ўсё браць на розум вам і цяміць,
І каб да кнігі вас гарнула, —
Сказаў Міхал сыном прачула.
І хлопцы ў нейкім захапленьні
Пасталі раптам на калені
І так набожненька маліліс,
Што аб падлогу лбамі біліс.
— А па сьняданьні за навуку!
І не чакаць мне на пануку,
І самі знайце свой парадак,
Каб і да кніг, як да аладак,
Таксама дружна налятали. —
Дарэктар, хлопцы, — ўсе маўчалі
Сьхіліўшы ўдумныя галовы,
Пакуль цягнуліся прамовы.
— А ты, дарэктар, ведай дзела:
Прыпры іх добра, як вужакаў
Каб аж заенчыў і заплакаў,
Каб у галовах іх кіпела!
Калі-ж чаго не зразумее,
Або ня ў часе задурэе,
Ці так падыме часам спрэчку, —
Стаў на калені і на грэчку! —
«Ого!» падумалі хлапяты:
«Няўжо дарэктар так заўзяты,
Што будзе права сваё правіць
І на калені штодзень ставіць?
Ну, што-ж? пабачым, памяркуем.
А зьдзеку, кпін не падаруем.
Няхай адно кране за вуха:
Як выйдзе ён на двор, псяюха,
Адзін бяз нас, як цёмна стане?
Тады што скажаш нам, Іване?»
Але навука аказалась
Ня гэтак страшна, як здавалась.
Дарэктар выдаўся мяркоўны
І лепшы навет, як свой кроўны;
Умей зь ім толькі пагадзіцца,
Гаменным вушкам паддабрыцца
Ці падшыванку зьвіць на лапаць, —
За вуха ён ня будзе цапаць.
Наадварод: тады ты — дока
Ў навуцы пойдзеш ты далёка.
І толькі Ўладзя хібіў часта:
Задач ніяк ня браў і — баста;
Як зь ім дарэктар наш ня біўся —
Ні зь месца, раз ужо спыніўся;
А не на злосьць яму гаворыць,
А то часамі зь ім і спорыць
Ці проста дражніцца, сьмяецца

1 2) І ўзяць за вуха не даецца.
Тады дарэктар адступаўся
І да другога зварачаўся.
Ды толькі вось чым скутак дрэнны;
Міхал быў сам крыху пісьменны
І падлавіў ён раз Алеся:
Ў законе Божым, як у лесе,
Ня цяміў хлопец нічагуткі;
Адам і Эва, збойца Каін
Разоў пятнаццаць ім аблаен,
Але няма ўсё таго скутку;
Два словы скажа і запнецца,
Бы галава там чым заткнецца,
Ну, проста зробіцца, як звон.
Алеся лаюць за закон:
Ото бяспамятны дурніца!
Бадай ты спрогся быў, тупіца! —
Сьмяюцца, строяць з хлопца кпіны,
Няма спакою ні часіны.
Алесь пакутуе і плача:
Надыйдзе-ж гэтака няўдача!
І вось, зашыўшыся на печы,
Ён разважае недарэчы:
Як тут зрабіць і што парадзіць?
Куды-б «закон» яму справадзіць?
— Згарэлі-б вы былі «начаткі»!
Парву нашчэнт вас, небажаткі!...
А што-ж? пакрымсаць іх і квіта!
Абы зрабіць тут шыта-крыта!...
Алесь па сталым разважаньні
Прыйшоў да тога праканаьня,
Што каб палепшылась вучэба,
То гэту кнігу зьнішчыць трэба.
І вось уночы наш дабродзей
Ўстае і крадзецца, як злодзей
І кнігі з скрынкі выкідае
І пад сталом іх растрасае,
А ненавісныя «начаткі»
Пэрваў па самыя акладкі:
«Вось вам, Абрам, Ісак і Якаў!
Паплачце вы, бо я ўжо плакаў!»
Зрабіўшы срогую расправу,
Ён кінуў далей іх пад лаву,
Як быццам тут каты гулялі
І штук такіх навытваралі
Сваімі гульнямі і скокам,
І скрынку ставіць Алесь бокам.
Паслухаў: не — ніхто ня чуе,
І ў запек ціхенька шыбуе.
Назаўтра раненька дасьвету
Руплівасьць матку падымае.
Яна ўстае, крыху ўздыхае,
Работа розная чакае,
І рух находзіць на кабету.
Карчажку паліць на камінку,
Садзіцца прасьці на часінку,
Пакуль у печы не падпаліць,
Тады работа ўся наваліць.
І дзядзька зараз абудзіўся,
У вокны глянуў — мо' спазьніўся.
— Ох, трэба-ж борзда абувацца
І з малацьбою пасьпяшацца,
Бо мышы збожжа й так паелі, —
І злазіць борзьдзенька з пасьцелі.
Алесь ня сьпіць — ён у трывозе:
Што на сягоньняшняй дарозе
Яго з «начаткамі» чакае?
Як зыйдзе хітрасьць яго тая?
А як успомніць пра «начаткі»,
Так і палезе душа ў пяткі.
Абуўся дзядзька, штось шукае
І раптам голасна пытае:
— А во! хто-ж кнігі так раськідаў?! —
Алесь нічым сябе ня выдаў,
Заплюшчыў вочы і чакае,
Чакае, што тут далей будзе.
— Скажэце, міленькія людзі!
Мае-ж вы родненькія маткі:
Як расчвяртованы «начаткі»! —
Пад лавай дзядзька вядзе сьледзтва:
— Якое зроблена калецтва! —
І маці прасьці перастала,

Ад сіняга неба да шэрай зямлі

Трыццацілетні творчы шлях Натальлі Арсеньневай

(Заканчэньне)

Вось гэтыя ўсе фармальныя асаблівасьці нашай навейшай паэзыі паяўляюцца ў большай ці меншай меры і ў «Жоўтай восені» Арсеньневай. Адчуваецца, што перад пясьняркаю адкрываюцца новыя, нязнаныя ёй раней гарызонты вершавой гармоніі і яна яе тарнуе з захапленьнем нованавернутай. Трэба адзначыць, што ў «Жоўтай восені» і з гледзішча беларускай мовы бачны значны рост. Мова вершаў цяпер куды багацейшая, а таксама й куды чысьцейшая, як раней. У першым зборніку-ж яшчэ адчувалася змаганьне пісьменьніцы з чужымі моўнымі ўплывамі, асабліва расейскімі налётамі з гадоў ваеннага бежанства ў Расеі і расейскай школы. Цяпер лішні барбарызм — вялікая рэдкасьць. Памаглі ў працы над сваёй моваю і сталыя штогодныя летнія прыезды з Польшчы ў Валожынскія Дэры.

Вось у выніку паказанай раней фармальнай «рэвалюцыі» гадоў 1936-37 паэтка значна ўзрасла, скрэпла, «змужнела» у сваей творчасьці. Ды ня гледзячы і на гэта, пясьнярка ўсё-ж наракае ў сваіх вершах і ўспамінах, што і цяпер ей нехапае слоў, каб высказаць усю тую красу ды гармонію, якая расхінаецца перад чулаю паэтычнаю фантазыяй.

На гэта астаецца адна надзея, што ўсё-ж некалі — мо' аж на схоне жыцьця — прыйдзе аднак той дзень, калі яна патрапіць у словах перадаць увесь чар таго сьвету, які сяньня неўхопна лунае перад узбуджанаю фантазыяй:

Але прыйдзе мой дзень
і знайду я патрэбныя словы,
тыя словы, якія цяпер
не пачую ніколі й нідзе.
Буду ўмеці чмялямі гусьці
ў раззалочаным цьвеце ліповым
і шаўковай шасьцець асакой
на зялёнай, бліскучай вадзе.
Зашумяць, запяюць у акордзе
зялёныя хвалі калосься,
пахінуцца мядзянай сьцяною
вяршаліны вечныя дрэў.
Туманамі заплача над жоўтымі
межамі восень. —
Лебядзінаю песьняю людзі
архысьцяць мой сьпеў!
(«Лебядзіная песьня»)

ЗАЧАРАВАНЫ КУТ КРАСЫ

Дзеля высокіх мастацкіх якасьцяў — дасканальнай формы з музыкальным багацьцем і чарам малярскай вобразнасьці — вершы Арсеньневай чыталіся ахвотна ў Заходняй Беларусі ўсімі тымі, хто любіць паэзыю і красу. Але пасьля прачытаньня ўжо некалькі беззаганных вершаў з адной і той-жа тэматыкай — хараство прыроды, настроі і абразы восені — у чытачоў паўставала часта і некаторае зьдзіўленьне, недаразумленьне.

У тым ўсё вастрэйшым змаганьні за нацыянальнае быць ці ня быць з наступаючым польскім шавінізмам прынялося агульна як правіла вымаганьне, каб і пісьменьнік сваю творчасьць уключаў у гэтае змаганьне, станавіўся сам на фронт актыўнай барадзьбы.

У «Жоўтай-жа восені» чытач тымчасам знайходзіў быццам спакойную, зацішную галярэю цудоўных настраёвых пэйзажаў, дзе ніштo, ніякі галас навакольных спраў і надзеяў ня муціў узвышанай маестатычнай цішыні.

Выглядала, быццам пясьнярка зачынілася ў свой собскі пясьнярскі казачны сьвет, свой «зачараваны кут», ды ня той ужо з «Пад сінім небам» кут лягендаў з лясунамі і балотніцамі, а зачараваны кут хараства, «чыстай красы», гаворачы словамі Навіны. Гэты кут, гэтая сьвятыня красы была узьведзеная і ейнае існаваньне абаснованае словамі Багдановічавага «Апокрыфу»: няма красы бяз пажытку, бо сама краса і ёсьць той пажытак дзеля душы.

Ужо ў «Пад сінім небам», у ўводным да зборніка вершы, пясьнярка заклікала:

Ад няпрыветных песьняў гора,
Ад смуткаў шэрае зямлі,
У неба сінь, у неба мора
Пагляд прыстаўшы падымі.
Пад сінім небам няма распачы
Глухой, бязьмежнай, што гнець усё,
Пад сінім небам усё іначай,
Здаецца дзіўным, як сон жыцьцё . . .

У «Жоўтай восені» гэты адыход «пад неба сінь» ад «смуткаў шэрае зямлі» кансэквэнтна праведзены і завершаны. Пясьнярка чуецца быццам вэсталка у паганскай сьвятыні красы, дзе шумяць сымфоніі хварбаў і гукаў, сонечных заходаў і усходаў, туманных месячных ночаў, дзе з віхрамі на ветры носяцца пад небам лісты на «асеньніх фэстывалях».

Не ў царкоўцы малітвай, сьвятою вадой,
ахрысьціў мяне нехта ў зялёнай дуброве.
Як паганін я пушчы паю залатой,
разумею палёў васільковых размовы.

Тымчасам і на далёкае ад беларускай зямлі польскае Памор'е даходзіць хоць позны і слабы, але тым ня менш балючы водгалас тамашняга жыцьця і падзеяў. Існуе нейкі кантакт і з малым, замкнутым у сабе беларускім літаратурным сьветам Заходняй Беларусі («літаратурным мікрокосмосам», як назваў тады яго адзін польскі літаратурны крытык). Там пяюць на іншы лад і ноту маладыя пясьняры. Пра гэта чуе пясьнярка, разумее розьніцу і песьняром Заходняй Беларусі прысьвячае свой вельмі цікавы, праграмны на тую пору верш «Маладым паэтам»:

Вам дадзелі пакора, цярплівасьць і Бог,
як жабрак, вы па шчасьце не цягнеце
жмені.
Вершы вашыя пугамі б'юць па людзёх,
агнявымі маланкамі паляць сумленьні.

Я-б хацела гарэць і змагацца як вы,
разам з вамі каваці чаканае раньне.
Але дні мае іншыя маюць правы:
Сыпкім золатам ліпаў маняць і цыганяць.

Мае дні над аржоньнем цьвітуць туманом
і плывуць серабраным у даль павучыньнем,
і зьвіняць алавяным асеньнім дажджом,
і ў лясох верасамі мядзянымі стынуць.

Нібы жоўтая восень, я стаю над жыцьцём
і гляджу на яго, хоць наўкола — змаганьне.
Мае вершы над сонным балотам трысьцё,
мгла сівая асеньняга раньня.

На гэтыя радкі пясьняркі адзываюцца сваімі прывітальнымі, сяброўскімі вершамі Машара і Танк, у якіх побач выражанага прызнаньня высокай красы і майстэрства, чуецца і некаторы сяброўскі дакор з прычыны «розных дарог». Гэтыя пясьнярскія пярэзвы хоць і былі немалым падбадзёрываючым стымулам для далейшай творчасьці, але аднак не павярнулі паэткі да іншай тэматыкі, бліжэйшай да балючых штодзенных пытаньняў беларускага народу Заходняй Беларусі. Паэтка і надалей астаецца ў сваім паэтычным зачараваным царстве красы і гармоніі, прыгожым як казка з «Тысячы і адной начы», як нерэальны сон.

ПАВАРОТ ДА ШЭРАЕ ЗЯМЛІ

Прабуджэньне з гэтага сну надыходзіць хутка і яно значна розьнілася ад прабуджэньня казачнай зачараванай князёўны.

Не прайшло і сямі месяцаў ад трыумфальнага ««вызваленьня братоў Заходняй Беларусі», як адной раньняй раніцай у дзьверы памешканьня пясьняркі ў Вялейцы, дзе яна тады жыла з сваімі сынамі, рэзка пастукалі і на парозе паявіліся энкавудыстыя з вінтоўкамі «на перавес». Пасьля грунтоўнагаператрусу рэчаў саджаюць ўсіх на грузавую машыну, вязуць на станцыю, ладуюць на таварны цягнік разам з тысячамі іншых дэпартаваных жанчын і дзяцей, — і пачынаецца доўгае падарожжа у ведамых умовах на прызначанае месца ссылкі — Казахстан.

Цэлы доўгі год свайго жыцьця давялося мадзець у казахстанскай ссылцы. Зразумела, не да вершаў там было. Летам пухлі рукі ды ногі ад цяжкой катаржнай працы: трэба было капаць ды мясіць гліну, рабіць цэглу — казахстанскі «саман». Доўгімі зімовымі начамі бяз сьвечкі, бяз газы, бяз нашай лучыны нават, бо ў Казахстане няма дроваў, крэплі рукі ды чэлясы ад холаду, данімаў голад.

На шчасьце, дзеля нейкіх сваіх мяркаваньняў, пасьля году ссылкі, паэтцы НКВД дазваляе вярнуцца разам з сынамі ў сваю Валожыншчыну. Гэты факт захаваў для нас і для беларускай літаратуры пісьменьніцу, бо ўжо за некалькі месяцаў пачынаецца нямецка-савецкая вайна.

З лязгатам ды гулам танкаў ды машынаў праз землі Беларусі струменяць на ўсход нямецкія арміі Гітлера. У спаленым ды разьбітым Менску пачынае паволі гуртавацца жменька актыву і беларускай інтэлігенцыі, каб разглянуцца сярод руінаў, што тут можна ўратаваць, што можна зрабіць для сталічнага места, для Беларусі. Адна з першых між імі — Натальля Арсеньнева.

Умовы жыцьця, а тымбольш працы, вельмі неспрыяючыя. Ды ўсёжтакі сёе-тое можна пачынаць. І хутка паяўляюцца першыя новыя вершы пясьняркі. Самы першы з іх верш «Паўшым» (верасень 1941 г.) аддае нам настроі і перажываньні з ваеннага пабоішча.

Гэтым вось вершам пачынаецца новы, зусім новы этап літаратурнай дзейнасьці Арсеньневай. Сяньня, з некаторай ужо пэрспэктывы, можна сказаць, што ўся літаратурная творчасьць пісьменьніцы перасечаная брутальнаю цэнзураю казахстанскай ссылкі НКВД на дзьве, значна розныя ад сябе, палавіцы. Падобна да вялікага пераломy ў галіне фармальнай у 1936-37 гадох, цяпер назіраем другі, ня менш важны, пералом у тэматыцы паэтычнай творчасьці.

За гады новай ды плоднай творчасьці паяўляецца новы зборнік «Сягоньня» (Менск 1944). Паварот да паэзыі пасьля гадавога прымусовага «гасьцяваньня» ў НКВД на ссылцы ды ў нязвычайна суворыя дні нямецкай акупацыі ў Беларусі ня прыходзіць бяз хістаньняў ды нутранога змаганьня над цяжкім пытаньнем: пісаць ці не? А калі так, дык як тады пісаць? Адказ на гэта ў тую пару ня быў і такі просты.

Хаця фронт вайны на даўжэйшы час і перасоўваецца на ўсходнія ўскраіны Беларусі, але змаганьне на беларускіх землях не спыняецца і надалей. Беларусь цяпер фактычна знайходзіцца пад падвойнаю камбінаванаю акупацыяй і мае дзьве ўлады — ўладу дня і ўладу ночы. Ад безаглядннага змаганьня гэтых дзьвёх сілаў найбольш цярпяць нявінныя людзі, беларуская вёска.

Вяртацца такой парой да папярэдняй тэматыкі ў сваю спакойную галярэю пышных пэйзажаў бацькаўшчыны — за рэзкі, за балючы дысананс з акружаючымі падзеямі, з крывавым «сягоньня»:

Не замалюеш лёсаў сьвету
Цяпер вішнёвай пеннай беляй,
Жыцьцё — зусім не акварэльля
І ў час вайны не да санэтаў,
Не да мадоннаў Рафаэля.

З другой стараны што вартыя вершы, гэтыя марныя вершы наагул у пару, калі свой сьпеў зьнішчэньня вядуць гарматы ды свой шалёны фэстываль на беларускай зямлі спраўляе ўжо ня восень, а сьмерць?

Пажарышчаў дзікіх мой верш
І так не згасіць,
Ня змые з душ людзкіх
Пурпуравай крыві.

У такія апокаліптычныя дні пясьнярцы выглядае часам нават, што «паэта, гэта міт камічна-недарэчны».

Пасьля даўжэйшых хістаньняў і нутранай барацьбы ў пясьняркі паўстае

(Заканчэньне на 4 балоне)

Да Беларусау сьвету

25-га Сакавіка ёсьць Беларускім Нацыянальным Сьвятам. Гэта значыць, што ўсе беларусы бяз розьніцы рэлігійных ці палітычных перакананьняў у гэты Вялікі Дзяржаўны Дзень — усе душою й сэрцам тварэце адну супольнасьць і зьвярніцеся з чужыны сваімі імкненьнямі й пачуцьцямі да Бацькаўшчыны Беларусі!

Да часу вольных выбараў на беларускай зямлі мы першыя прадстаўнікі Беларускай Народнай Рэспублікі ўважаем, што найвышэйшым прадстаўніком БНР зьяўляецца сп. інж. Мікола Абрамчык. Усе вайсковыя й цывільныя беларускія ўстановы на сьвеце павінны даць Яму падтрымку й дапамогу.

Чыкаго, 24 сакавіка 1952 г.

Падпісалі:

(—) Язэп Варонка
былы Прэм'ер-Міністар БНР

(—) Янка Чарапук-Змагар
былы Міністар
Надзвычайных Справаў БНР

Стары мэтад

(Заканчэньне)

пер гэная воля зьмянілася, або прынамсі сабе і другім гэта хочаце угаварыць, дык гэта будучыня пакажа. Нашая дзяржава будзе дэмакратычнай і ейны сойм гэта вось зноў народная воля і калі гэны сойм выбраны беларускімі грамадзянамі вырашыць што для беларускага народу выгадна сфэдэразавацца з кітайцамі, сфэдэруемся; вырашыць, што выгадней з расейцамі, сфэдэруемся, бо трэба шанаваць народную волю. Мы-ж называем сябе дэмакратамі і вы здаецца таксама. Дык будзем кансэквэнтнымі. Шануйма Волю Народу і прыймайма як праўную — апошнюю. Аб тым што кангрэс у 1918 г. быў праўным і на шырокіх дэмакратычных асновах, ведама кажнаму інтэлігентнаму расейскаму палітыку і ніводзін шануючы сябе расеяц не запярэчыць адкрыта гэтай праўдзе.

Дык вось, паважаныя рэдактары «Голасу Народу» надарэмныя вашыя натугі. Лістамі можаце замыліць вочы таму, хто вырас на захадзе, але нас ведаючых савецкую рачаіснасьць такімі мэтадамі не пераканаеце. Тое, што сярод беларусаў ёсьць староннікі фэдэрацыі з Расеяй ня ёсьць тайніцай, як ня ёсьць тайніцай што частка бэльгійцаў валёнскага паходжаньня хоча прылучыцца да Францыі. Толькі яны у меншасьці і з голасам меншасьці ў дадатку прыгнятаючай меншасьці ніхто ня будзе лічыцца. Таму мая шчырая вам рада: імкнецеся дагаварыцца з большасьцю, а меншасьць дойдзе сама.

Мы, гэтая большасьць беларускіх патрыётаў і мы знойдзем шлях паразуменьня, толькі перастаньце быць рамантыкамі, гляньце рэальна на сучаснасьць і подыходзьце да праблемы тварэньня супольных фронтаў без перастарэлага уяўленьня аб мэсыяністычнай ролі расейскага народу сярод славянскіх народаў. Будзьце звычайнымі сьмяротнымі, як і мы зьяўляемся. Любеце сваё, шануйце чужое, а тагды чужыя ушануюць і вас.

Сымон Турцоў

Глядзіць і дзівіцца нямала.
— Каты напэўна, — кажа маці, —
Бо гэтак бегаюць па хаце,
Калі разыйдуцца часамі! —
Алесь падзячан добрай маме,
Бо маці ў тон яму трапляе
І на катоў віну ўскладае.
І бацька ўстаў на гэту справу
Пабачыць дзіўную праяву.
«Ўсё будзе добра, калі тата
Ня надта возьмецца заўзята,» —
Алесь пад коўдрай разважае,
І страх мацней яго шугае.
Да кніжак тут усе зышліся,
І разважаньні пачаліся.
«Начаткі» доўга разглядалі,
Як іх «каты» пашматавалі.
Алесь за печчу весялее,
Але падняцца ён ня сьмее,
Каб там чаго не наплясьці,
На сьлед старэйшых не ўзьвясьці . . .
— Не: трэба ўстаць, устаць канечна,
Бо так ляжаць, брат небясьпечна! —
Яго аж коле пад лапаткі.
Ўстае, глядзіць ён на «начаткі».
Глядзіць ды ў сьлёзы! як заплача!
«Ах, ты халерына кацяча!»
Алесь прыйшоў у гнеў, у дзікі,
І ў вабурэньне, жаль вялікі,
Катоў ён бедных б'е, ганяе,
За хіб у сені выкідае,
Як-бы яму тыя «начаткі»
Мілей і бацькі, мілей маткі.
— А гэта Каіну ня шкодзіць:
На што ён Бога ў зман уводзіць?
Няхай братоў не забівае! —
«Начаткі» дзядзька разглядае,
Ківае хітра на Алеся: —
Няма ні Сіма, брат, ні Хама,
Падралі ў дрэбезгі Адама,
А Эва дзесь сядзіць на стрэсе,
Нідзе ня знойдзеш Салямона,
Кот на хвасьце панёс Самсона.
Тут, брат, Ісая і Агей,
Прарок Ільля і Ялісей.
Пастаў цяпер ты Богу сьвечку,
За цэп бярыся, ды за грэчку,
«Начаткі-ж» сунь ідзі пад стрэху! —
І аж заходзіцца ад сьмеху.
— А каб яны павыдыхалі! —
Чаму задачніка ня рвалі? —
Сказаў Уладзя ў засмучэньні: —
Дае-ж такія Бог здарэньні,
Але ня мне яны трапляюць,
Мяне заўсёды абмінаюць. —
Тут навет бацька ня стрымаўся
І нечакана засьмяяўся.
Алесь пачуў — мінула ліха!
І сам сябе ён хваліць ціха,
І так на сэрцы праясьнілась,
Як-бы гара з плячэй скацілась.
І думаў ён і пацяшаўся,
Што ўжо з законам паквітаўся,
І цэлы дзень ён быў вясёлы,
Як-бы нясьлі яго анёлы.
Ды памыліўся ён бязь меры:
Прыходзіць бацька па вячэры,
Алеся з запечка ён кліча
Ды ў нос «начаткі» яму тыча!
— Глядзі-ж ты іх цяпер, як вока:
Папруга ўжо ня так далёка;
Калі каты іх зноў парвуць,
То пухіры тут паўстаюць!
І тое месца сына-блазна
Айцец паказвае выразна.
Алесь, усмутку джургануўшысь,
Пашыўся ў запечак, сагнуўшысь.
І доўга ён заснуць ня можа:
Зноў Лот, Абрам . . . Мой моцны Божа!
Ў ваччу «начаткі» мітусяцца,
Ад іх ня можна адвязацца;
Зноў тая самая бядота,
Зноў сьлёзы, крыўда і згрызота.
Адно Алеся суцяшала —
І Кастуся бяда спаткала:
Кастусь на «веруі» сеў макам, —
Абодвым кепска, небаракам!
І кажа раз Алесік брату:
— Закінем кнігі ў сьнег за хату —
Ты «верую», а я «начаткі»,
І пойдуць іншыя парадкі.
— А будуць біць? — То што? паплачам,
Затое-ж потым мы паскачам!
— А тата кніжак зноў дастане?
— Ну й што? і тым дамо мы рады,
А там падыйдуць і Каляды,
А там, дасьць Бог, вясна настане . . .
Эх, брат: які ты баязьлівы!
Ня бойся Костусь: будзем жывы!
Чаго баяцца? нічагутка!
Закінем іх у сьнег ціхутка.
А ты маўчок! ні шэп! ні слова,
І ўсё, брат, пойдзе адмыслова.
— Не, брат Алеська: не рабі ты,
Бо тата наш такі сярдзіты!
— Дык ты ня хочаш? — Не: баюся!
— Адзін і я, брат, адступлюся, —
Сказаў Алесь і засмуціўся
І ў свае думкі углыбіўся.
Па скорым часе ранічкою
Алесь у кепскім быў настроі:
Хадзіў, бурчэў, ня змоўчваў маме,
Ўсё дагары вярнуў нагамі.
— Бадай яны былі згарэлі!
І дзе чатры іх тут падзелі? . . .
— Чаго ты шворышся, мармотка? —
Ў пытаньні маткі злосьці нотка
Зусім Алеся угнявіла.
Зірнуў на матку ён няміла.
— Няма «начатак»! — Зноў «начаткі»? —
Калі ўжо будуць ім канчаткі?
Ён ператрос і вугалочкі,
Як ёсьць, аблазіў і кутэчкі;
Глядзеў за бэльку і ў пячуру,
Падняў такую шуру-буру,
Што хоць ты з хаты выбірайся.
І тых «начатэк» адчурайся.
Алесь раськіс і ня ў гуморы.
— Мо' іх забраў Марцін з каморы?
(Марцін нядаўначка з кватэры
Прыносіў нейкія паперы).
Алесь Марціна прыплятае
І ўсё шукае ды шукае,
І не знаходзіць сваю страту.
З гуменца бацька шусь у хату!
І, не гаворачы нічога,
Рвануўся раптам да малога!
Аж задрыжэў. І ў момант вока
Ў гары матнуўся пас высока
І ў тую-ж самую хвіліну
Агнём апёк Алесю сьпіну.
Алесь заенчыў праразьліва,
Упаў і зноў схапіўся жыва,
А дзеці ў плач, у енк, у сьлёзы,
І ўсе рассыпаліс, як козы;
А бацька, страшны, поўны злосьці,
Алеся лупіць бязь літосьці;
І маці рады даць ня можа —
Так моцна бацька абурыўся.
Даў Бог, Ксавэры налучыўся.
— Пакінь Міхал! пакінь нябожа!
Апямятайся! ці так можна?
Насьмерць заб'еш неасьцярожна! —
Прыбег і дзядзька на падмогу,
Насілу вырвалі нябогу.
А бацька сек, пытаў скрозь гнеў:
— Куды «начаткі», гад, задзеў? —
Алесь бяз вопраткі і босы
Бяжыць у сьнег, праставалосы,
За хлеў ён чэша безаглядкі:
— А во яны! а во «начаткі»! —
І мушу я адно зазначыць,
Няхай тут праўду кажны ўбачыць,
Што гэта прыкрае здарэньне
Пайшло яму на паляпшэньне.
(Далей будзе)

Ад сіняга неба да шэрай зямлі

(Заканчэньне)

цьвёрдая пастанова, што і ў гэтую пару, акурат мо' у гэтую, ня можна адступаць, хавацца ў бязьдзейнасьць.

Трэба быць песьняром і цяпер,
Калі дзень наш са сьмерцю братаньне,
Калі ночы, як ранены зьвер,
У цёмных норах залізваюць раны.

Дык пісаць трэба. Але робіцца таксама ясна, што ня можна адгараджывацца ад «сяньня», ад долі ўсяго народу. Абавязак кліча ўлучыцца ў гэтае бурнае жыцьцё, поўнае небясьпекі і магілаў. Трэба вярнуцца з «пад сіняга неба» назад на «шэрую зямлю», на якой тымчасам «смуткі» ды «роспач» крывавым бязьмежным морам разьліліся.

І ўсю сваю новую творчасьць пясьнярка прысьвячае ўжо не абстрактнай красе, а жыцьцю, наўкольнаму, срогаму, жорсткаму жыцьцю ўва ўсіх ягоных праявах. Новая, нацыянальна-грамадзкая тэматыка, залівае цяпер усю творчасьць Арсеньневай, не пакідаючы амаль ніякага месца для ейных папярэдніх тэмаў, нават і для каханай «Жоўтай восені».

Калі ў новыя вершы і ўплятаюцца і цяпер абразы прыроды, штрыхавыя пэйсажы, дык і яны маюць тут накшую мастацкую функцыю, яны ня існуюць самі для сябе. Гэта толькі мастацкі фон, дэкарацыя для галоўнай тэмы верша, гэта мастацкія рамы, або часам уводны ці замыкаючы настраёвы акорд. Красы для красы, мастацтва для мастацтва цяпер не знайсьці — яно памерла ў Казахстане.

Цяпер ў кажным сваім вершы пясьнярка рэагуе на актуальныя падзеі дня, церпіць і цешыцца, трыумфуе і трывожыцца разам з усімі. Заместа даўнейшых русалак і лясуноў яна дае нам цікавыя рэалістычныя партрэты калгаснага стоража, ткальлі, жняі, маці.

З фармальнага гледзішча атрымліваецца ўражаньне, што новыя матывы і тэмы, што раптоўна ўварваліся шырокаю хваляю ў дагэтуляшні мастацкі сьвет пісьменьніцы, быццам бураць, крышаць старыя, цесныя і недапасованыя ім формы. Формы гэтыя не адказваюць болей новым дасадным вобразам брутальнага навакольнага жыцьця. Яны за кволыя, за містэрныя да новага зьместу.

З музыкальнага гледзішча ў вершах паяўляюцца цяпер ня толькі асонансы, але і дысонансы, перабоі. Ды і сама асонацыя часта набірае цьвёрдыя, кантаватыя формы, сьведама тарнуецца да болей цьвёрдых, рэзкіх гукаў і тонаў.

У падобным кірунку адбывае сваю эвалюцыю і вобразнасьць вершаванай мовы. І вобразнасьць ня дбае шмат цяпер аб тое, каб чытач пераймаў іх з прыемнасьцяй. Наадварот — у вершах часта сустрэнем сьведамыя, рэзкія, дасадныя звароты ды мэтафары.

І, калі прыраўнаць «Сягоньня» да «Жоўтай восені» часта на першы пагляд паўстае ўражаньне, што вершы быццам нешта згубілі з сваёй папярэдняй музыкальнасьці. Але гэта памылковы вывад. Ходзе тутка аб зьявішча іншага значэньня і характару: тут гармонія сьпеўнай, мяккай суладнасьці дзеля накшага зьместу сьведама пераходзіць у больш сьмелую гармонію рэзкіх тонаў і гукаў.

Частыя дыскусыйныя, палемічныя тэмы вершаў надаюць некаторым з іх характар рымаванай паэтычнай журналістыкі. З гэтага гледзішча Арсеньнева знайшлася пад уплывам падобных палемічных вершаў і цэлых паэм Дубоўкі, з творамі якога ёй акурат прыйшлося бліжэй пазнаёміцца ў Менску.

СУСТРЭЧА З ТЭАТРАМ ДЫ ОПЭРАЮ

Менск, як і ўся Беларусь, пад нямецкай акупацыяй трымаўся на галоднай ня толькі харчавой, але і духовай норме. Прэса і друк былі заціснуты да межаў мінімальнай неабходнасьці. Гэта моцна тармазіла развой навуковага і літаратурнага жыцьця. Адзіная культурная галіна, у якой адкрываліся яшчэ некаторыя шырэйшыя магчымасьці працы, быў тэатр і опэра.

Ужо ад восені 1941 г. пачынаецца руплівая, хоць і цяжкая, праца над узнаўленьнем разбуранай вайною тэатральнай дзейнасьці. Вялікая перашкода ў гэтым — нястача свайго багацейшага рэпэртуару, як і рэпэртуару сусьветнай драматычнай творчасьці ў беларускім перакладзе.

Калі працаўнікі тэатру пачынаюць разглядацца за пісьменьнікамі, хто могбы парадзіць ў гэтай бядзе, увага скіроўваецца на Арсеньневу. Ейная высокая мастацкая культура дае заруку таго, што дадзеныя заказы будуць выкананыя з фаховым майстэрствам. І паэтка хутка з цэлым сэрцам і душою ўцягіваецца ў тэатральнае жыцьцё і працу ваеннага Менску.

У гадох 1941-44 яна перакладае для тэатру тэксты і лібрэтто гэткіх ведамых твораў: «Кармэн» Бізэ, «Зачараваная жалейка» Моцарта, «Разьбіты кубак» Кляйста, «Аўген Анегін» Чайкоўскага, «Вольны стралец» Вэбэра, «Цыганскі барон» Штраўса і «Затонуты звон» Гаўптмана. Усе пераклады адзначаюцца сваёй багатаю моваю і на высокай мастацкай вышыні.

У Менску тымчасам захаваліся і першарадныя кампазытарскія сілы, а між імі і ведамы добра нам сваім талентам Мікола Куліковіч (Шчаглоў). У яго зараджаецца ідэя напісаньня новых беларускіх опэраў. Па лібрэтто да опэры кампазытар зьвяртаецца да Арсеньневай. Так хутка паўстае опэра «Лясное возера» адыграная першы раз у менскім тэатры у 1943 г. Сюжэт да лібрэтто ўзяты з паэмы «Лебядзінае возера» з зборніка «Пад сінім небам». Аснаўны тон опэры: каханьне, пяшчотнасьць, туга, пакора перад лёсам. Паэтка дае да опэры і некаторыя народныя мэлёдыі, пачутыя некалі ў Дорах, якія і ўплятаюцца кампазытарам ў опэрную музыку.

Слухачы прыймаюць опэру з захапленьнем. Фаховая крытыка адзываецца аб ёй з прызнаньнем і пахвалай. Гэта дае ахвоту кампазытару і паэтцы распачаць працу над другой опэрай, ужо гістарычна-гэроічнага зьместу, аб Усяславе Чарадзеі. Тут як галоўныя матывы сустракаем гэроічны трагізм, змаганьне за бацькаўшчыну, трыумф перамогі. Амаль адначасна паўстае і опэрэта таксама на словы Арсеньневай «З выраю».

«Усяслаў Чарадзей» быў закончаны кампазытарам ды пробна быў адыграны ў студыі менскага радыя. Рыхтаваўся ён ужо і на сцэну, ды далейшыя падзеі не дазволілі гэтага зрэалізаваць.

Аб сваёй працы з менскім тэатрам так успамінае пісьменьніца: «Працы для тэатру, пробы, праслухоўваньні, нязвычайна падабаліся мне. Каб гэта залежыла ад мяне, я-б да канца жыцьця не хацела ніякае іншае. Тут, у тэатры, чуеш свае словы, сваю працу жывымі, зьлітымі з мэлёдыямі, так што і яны самі робяцца мэлёдыяй. А бяз гэтага, каму яны, гэтыя словы, патрэбныя? Дробная жменька людзей мо' і прачытае іх, мо' й зразумее, і на гэтым усё. Прачытаныя, яны забываюцца, яны паміраюць. А колькі ёсьць людзей, што анічога не разумеюцца на паэзыі? Якія сваёй «мудрай» крытыкай патрапяць давясьці нават цярплівага з натуры паэту да роспачы? Не, я сапраўды дзякую лёсу, што ён хоць коратка, а даў пачуць мне мае словы са сцэны, даў ім жыцьцё, кроў і цела. Хай-жа сяньня спачываюць у супакоі!».

ВЫГНАНСКІМ ШЛЯХАМ

З 1944 г. пачынаецца для пясьняркі, як і для дзесяткаў тысяч іншых беларусоў, нялёгкі выгнанскі-эміграцыйны шлях. Хаця лягерныя ўмовы жыцьця з грамадзкім раскладам ды сваркамі і ня спрыяюць творчасьці, у 1948 г. паўстае новы зборнік вершаў «Не астыць нам», у які ўваходзяць часткова і вершы, пісаныя яшчэ ў Менску.

З гэтага зборніка відаць, што паэтка і надалей астаецца пры грамадзка-нацыянальнай тэматыцы. Фармальныя якасьці і прыёмы ў васнаўным тыя-ж, што і ў «Сягоньня». Песьні эмігранцкія, тыповыя песьні выгнаньня, тугі, суму, абязьвераньня і веры.

І на гэтым зборніку праца не абрываецца. Не спыняецца яна і з пераездам за акіян у зусім адменныя, чужыя, нязнаныя сабе ўмовы жыцьця. Пераезд вадаплавам дае нам цікавую нізку вершаў з новаю морскаю тэматыкай. Гэта цыкль «Між берагамі». Цыкль гэты паказывае, што і зусім новыя матывы пісьменьніца асвойвае бяз труду, дзякуючы як свайму таленту, так і высокай мастацкай культуры.

Другі, ужо наскрозь «амэрыканскі» цыкль: «Першае кола», ёсьць прыкладам таго, што пясьнярка знайходзіць тэмы да сваіх вершаў і на амэрыканскай зямлі, сярод· выносных небаскробаў Нью Ёрку ды стромых вулічных каньёнаў Мангатану. Чуйкае мастацкае вока і тут, сярод каменя ды бэтону, пазнае першыя сымптомы вясны па «красках, што да губ дзяўчаты туляць», ды не бяз зьдзіўленьня наглядае, як «з кажнага гранітнага зьвяна сьмяецца ў твар яна вясьнова і зялёна»!

Гэтыя два новыя цыклі вершаў сьвецяць нам, што і ў новых амэрыканскіх умовах мастацкай сваёй дзейнасьці пясьнярка не спыняе, ды што ейныя песьні не замаўкаюць і падчас шэрых будняў хвабрычнай працы.

ВЫВАДЫ

Як бачым, мастацкая творчасьць пясьняркі не абрываецца. Пісьменьніца сяньня з гледзішча набытага літаратурнага дасьведчаньня ды высокай мастацкай культуры і тэхнікі, у апогэі сваіх магчымасьцяў. Прыкладная трыццацілетняя сыстэматычная праца над сваімі здольнасьцямі не асталася бяз сьледу. І таму беларуская літаратура, беларускі народ, можа яшчэ шмат чаго спадзявацца ад сваёй сяньняшняй юбілянткі.

Вось таму і зарана яшчэ будзе сяньня вызначаць дакладнае месца пісьменьніцы ў нашай новай беларускай літаратуры, ды даваць ёй апошнюю, канчатковую ацэну. Зробяць гэта некалі нашыя адумыслоўцы крытыкі ды гісторыкі літаратуры зь неабходнай большай пэрспэктывы гісторыі і часу.

На сяньняшні-ж дзень трэба прызнаць ды падчыркнуць яўны і бясспорны факт: трыццацілетняя літаратурная творчасьць Натальлі Арсеньневай дала беларускай літаратуры шматлікія ўзорныя творы бездакорднай гармоніі і красы, дала беларускаму народу многія патрыётычныя песьні веры і змаганьня за сваю волю, за сваю будучыню.

Не адзін ужо верш пясьняркі пакладзены на ноты нашымі музыкамі- кампазытарамі павандраваў разам з нашымі эмігрантамі па сусьветных шляхох беларускага выгнаньня.

Ужо дасюлешняя літаратурная творчасьць пісьменьніцы дае беларускай літаратуры трывалыя мастацкія вартасьці. Ейная сутычнасьць з тэатрам ды опэраю пакіне таксама трывалы сьлед у гісторыі нашага драматычнага ды опэрнага мастацтваў.

І таму ўжо сяньня, у трыццацілетнюю гадавіну творчасьці, належыцца юбілянтцы заслужаная ўдзячнасьць і падзяка ад беларускага народу і ад беларускай зямлі.

Сымон Брага

Замест фэльетону

Соль на скулу

УСТУП, ЯКІ ЛІЧУ ПАТРЭБНЫМ

Першы цёплы й сонечны дзень, як і першая ластаўка — лягічна думаючы — хіба ня робяць вясны, але як гэта вытлумачыць жанчынам? Ды тым болей, калі верны сваей дзедаўскай традыцыі беларус ня вельмі шмат сушыў сваю думніцу мовай Гэтэ й Шылера. А тут пэдантычныя да прытарнасьці немкі пашалелі: мыюць, скрабуць, шаруюць, трэплюць усё, што ім на дарозе трапіцца. Пекла ў хаце, хоць сьвятых вынось. Забарыкадавалі мэблямі дзьверы, ледзь праз акно здолеў вырвацца ды ўцячы над рэчку.

— Што тут ёсьць важнае, каб аж аб гэтым пісаць? — запытаюць многія.

А вось загваздка ў чым: пад уплывам гэнай жаноцкай авантуры прышла мне думка, ці-бы на нашым панадворку з нагоды веснавых парадкаў не зрабіць якойсьці падчысткі, штось паскрабаць, ператрапаць, праветрыць. Ці можа ў нас усё так добра, чыста, упарадкавана, што спакойна можна чакаць сьвянцонага? На маю думку, — ня зусім.

Хаця... Апошнім часам крыху, — ды ня крыху, а вельмі шмат палепшала. Не дарма так доўга чакалі на 7-8 нумар «Бацькаўшчыны». Затое нумар — рэвалюцыйны! Апублікаваны дэкрэт аб устанаўленьні ордэраў моцна мяне падняў на духу, — ды думаю — ня толькі мяне. Грунт, што ёсьць ордэры, а цяпер і гэроі, якія падставяць грудзі пад мэдалі, напэўна знойдуцца. Столькі ў нас «патрыётаў», хоць адбаўляй. А Катонаў яшчэ больш...

Хтосьці добра абзнаёмлены з амэрыканскімі справамі сказаў мне, што хатняя нашая «Акадэмія Навук» мае намер устанавіць ляўровыя вянкі за заслугі. Будзе падвойная карысьць: такім ляўровым вянком можна ўпрыгожыць думніцу, а зь лістоў зварыць суп, каб мы маглі бесклапотна засынаць на бабковых вянкох, а «патрыёты» мелі што расхлёбваць. Але гэта яшчэ ня значыць, каб мы маглі свабодна засынаць на бабковых вянкох. Сьцеражы нас Божа ад гіпахондрыі, але трохі, калі не пэсымізму, то хоць рэальнага пагляду трэба захаваць. Страўсавая аўтасугэстыя й цялячыя захапленьні не даводзяць да перамогі. Глянуўшы-ж рэальна на сытуацыю, дойдзем да мэлянхалійнага вываду, што нашыя пазыцыі ня зусім так добрыя, як-бы мы жадалі, і то ў кажнай дзялянцы. Прыкладам у палітычнай. Камплетны дзірван. Дзе-ня-дзе ледзь-ледзь сошкай папоркана, да сяўбы яшчэ далёка... А жніва...

У гісторыі кажнай дзяржавы гісторыя дыпляматыі займае пачэснае месца. Там ёсьць выдатныя палітыкі. А ў нас можа й былі, ды не маглі выявіцца. Шкада, але яшчэ па гэтым дзеці будуць. Горшае, што мы ня верым, што яны — г. зн. палітыкі, а ня дзеці, могуць у нас цяпер ці ў будучыні быць. Адсюль прастацкі недавер, панічны страх перад палітычнай дзейнасьцю. Жахам нас прайімаючая цёмная стыхія. Стаім перад ей, як перад вадой, баючыся замачыцца, аднак пераплысьці мусім.

Праблемаў шмат, аж за шмат. Дзесяцём Бісмаркам хопіць. Але хай у нас нехта папрабуе нешта рабіць, дык зараз, як шашкі, з нор вылазяць нашыя Катоны ды робяць страшны піск...

«ХМАРЫ» НАД КАНАДАЙ

Ну, нарэшце ме палягчэла, бо даведаўся гэнэзы паўстаньня слаўнага 1 (39) нумару «Беларускага Эміграмта». Палягчэла або не... Я быў пэўны, што гэта заслуга сп. Пітушкі й супалкі з абмежаванымі магчымасьцямі. А тут чытаю ў карэспандэнцыі з Канады, што за год пітушэньня ў Торонто заслуга й бабковы вянок належыцца камусь другому. Аказваецца, што Пітушка толькі моцна крычаў, а «...дзеля таго найбольш сьведамыя й актыўныя мясцовыя беларускія грамадзка-палітычныя дзеячы пастанавілі даць гэтым людзям магчымасьць, каб яны паказавалі перад грамадой, што яны ўмеюць...» і г. д. Значыцца, Пітушка крычаў, дзеячы спужаліся й далі, каб паказаў, а Пітушка ўзяў і паказаў...

У гэнай-жа зацемцы ёсьць сказ: «Ці-ж беларусы ў Торонто з глузду зьехалі?»

Ня ведаю... Бо калі ня зьехалі, то хоць крыху пахіснуліся.

Калі-б раскапрышаныя, дурныя дзеці пачалі раўсьці, а старэйшыя, ці із страху, ці дзеля сьвятога супакою ўцяклі з дому й пазволілі смаркачом рабіць, што яны захочуць, а тыя — ня толькі што ўсё паламалі, але ў канцы падпалілі й хату. Што-ж тады аб гэтых старэйшых можна падумаць?

Год перабою ў працы й дзеля чаго? Праўда, за год можна сланя навучыць езьдзіць на самакаце або асла йграць на ліры (asinus ad lyram), але з анальфабэта зрабіць Арыстотэля — немагчыма. Выйдзе толькі пітушэньне.

Крычаў! А няхай равець да лопаньня пупа.

Хоча пісаць? — Хай піша пад сябе. Хоча выдаваць, рэдагаваць? — зафундаваць яму рататар. Няхай крупіць чацьвёртага «патрыёта».

Ну, але на шчасьце Канада ўзыйшла на глузды, «хмары» распаўзьліся й узноў запахла жывіцай.

НЕЗААХВОЧВАЮЧАЯ МАТЭМАТЫКА

Усё яшчэ ў нас пакутвае прастацкае пераканаьне: калі ў газэце ня лаюцца, ня вешаюць на кімсь сабак, не махаюць кулакамі, — значыцца газэта слаба рэдагуецца.

Моська аж зямлю дзярэ, так брэша на сланя, — мусіць яна вельмі моцная, а слонь ані хвастом не махане, — дык хіба-ж баіцца?

Шмат нашых чытачоў зьвярталі мне ўвагу: «Што сталася з ,Бацькаўшчынай'? Столькі ўсякіх ,Патрыётаў' брэша на вас, пеніцца, лаецца, а вы маўчыцё. Вы-ж маеце войстрае пяро: кальніце іх часамі ў сядуніцу! Бо так атрымліваецца ўражаньне, што вы баіцёся».

Паважаныя спадары, дазвольце, што вам з гэтага месца гуртам адкажу:

Думаю, што вы знаеце байку пра сланя й Моську... А калі можа хтось з Вас мае больш пераканаьня да матэматыкі, чымсьці гуманістыкі, напрабую вам даказваць матэматычнай формулай. Напрыклад:

0 + 0 + 0 + X0 = ?

Слоўна:

Няграматнасьць плюс мэгалёманія плюс графаманія плюс ікс маніяў плюс рататар — раўняецца чаму?

Давайце азначым суму макаранізмам: fixum durdum...

Вывад: ці варта марнаваць час?

пс

Пяць гадоў працы

У канцы сакавіка сёлета мінае пяць гадоў ад першага зьезду беларускіх лекараў у Марбургу (Нямеччына) ды закладзінаў Аб'яднаньня Беларускіх Лекараў на Чужыне, якога задачаю ёсьць гуртаваць нашых лекараў мэдыцыны й дэнтыстыкі, а таксама фармацэўтаў, якія апынуліся на эміграцыі.

За першых пяць гадоў свайго існаваньня Аб'яднаньне праводзіла вытрывалую прафэсыйна-грамадзкую працу і ў першую чаргу намагалася ўтрымліваць беларускія мэдыцынскія кадры ў сталай арганізацыйнай лучнасьці ня гледзячы на нязвычайную расьцярушанасьць сяброў у шматлікіх краінах сьвету.

За мінулы час Аб'яднаньне зарганізавала два зьезды беларускіх лекараў на чужыне, выдала тры нумара свайго навуковага воргану — «Мэдычнай Думкі». Разам выдаюцца стала і рассылаюцца для сяброў інфармацыйныя абежнікі, якіх за мінулых пяць гадоў выдадзена роўна 50.

За мінулы час арганізацыя годна рэпрэзэнтавала беларускія мэдыцынскія кадры на чужыне як перад беларускім грамадзянствам ды нашымі нацыянальна-грамадзкімі арганізацыямі і ўстановамі так і перад прафэсыйнымі іншанацыянальнымі лекарскімі арганізацыямі. Арганізацыя разрастаецца, паколькі лік сяброў паволі, але стала ўзрастае, пераважна зь ліку новакончыўшых мэдыцынскія студыі.

Галоўны Ўрад Аб'яднаньня ад канца 1950 г. знайходзіцца ў Задзіночаных Штатах Паўночнай Амэрыкі.

Затручваюць душу нашае моладзі

(Заканчэньне)

вальняюча разьвіваецца камсамол асабліва на вёсцы — у калгасах, дзе камсамольскія арганізацыі пераважна працуюць дрэнна. 2.055 камсамольскіх арганізацыяў зьяўляюцца малалікімі. Асабліва ў Заходняй Беларусі моладзь ня горнецца да камсамолу, вынікам чаго амаль дзьве тысячы камсамольскіх арганізацыяў — маюць вельмі нізкую колькасьць сяброў. А найбольш марудна разьвіваецца камсамол у Горадзенскай і Маладэчынскай акругах.

З гэтага кароткага агляду бачым, што бальшавіцкае ўзгадаваньне беларускае моладзі ў камсамольскіх арганізацыях, у школе, а таксама й паза школай і арганізацыямі, служыць аднэй адзінай мэце: прыгатаваць як найшырэйшыя кадры сьлепа адданых партыі й ураду камуністых, якія, паверыўшы шчыра ў сваё «шчасьлівае жыцьцё» й усе «дабрадзействы» савецкага ладу, не задзержываючыся ні над чым, будуць аружжам камуністычнай партыі й ейнай антынароднай і антылюдзкай дзейнасьці.

Уся трагэдыя гэтае моладзі, як і нашая трагэдыя наагул, заключаецца ў тым, што такое ўзгадаваньне калечыць нашую моладзь, затрувае ейную душу ядам бальшавіцкае антыэтычнае «этыкі», выкрыўляе ейны сьветагляд, а ўсе гэтыя адмоўныя якасьці пакідаюць незацёрты сьлед бадай што назаўсёды. Палітычны пакост гэтага ўзгадаваньня можа быць сьцёрты, калі гэтая моладзь знойдзецца ў некамуністычных умовах жыцьця, пабачыць собскімі вачыма іншы, вольны сьвет, яна тады пераканаецца, што ўсё тое, што ей чаўплі аб «капіталістычным» Захадзе, зьяўляецца маной і хвальшам. Але маральнае калецтва, нанесенае гэтым узгадаваньнем, астаецца й надалей.

Аўтар гэтых радкоў меў магчымасьць абсэрваваць былых камсамольцаў у Ўсходняй Беларусі падчас нямецкай акупацыі. Гэтая моладзь, пазнаўшы іншы сьвет, у сэнсе палітычным была адвярнулася ад камунізму, аднак з гледзішча маральнага асталася яна й надалей мала вартаснай: такія рысы, як разрозьніваньне дабра й зла й перамаганьне ў сабе апошняга, упорыстасьць і станоўкасьць у імкненьні да вышэйшых мэтаў, знаходжаньне сабе адпаведнага месца ў жыцьці, прынцыповасьць, ідэйнасьць, патрыятызм і цэлы рад іншых маральна-ідэйных якасьцяў, што характарызуюць паўнавартаснага чалавека, былі для яе калі ня поўнасьцю, то ў вельмі вялікай ступені чужыя. Гэтая моладзь, апынуўшыся ў новых абставінах, не магла знайсьці ў іх для сябе месца, была разгубленай і здэзарыентаванай, а таму ў вялікай меры асталася й надалей падатным аб'ектам уплываў бальшавіцкай прапаганды й папаўняла рады бальшавіцкіх партызанаў.

Няма тэй галіны людзкога жыцьця ані такога адрэзку людзкой дзейнасьці, у якіх бальшавікі не задалі беларускаму народу вялікага гвалту, ня прынесьлі яму вялізарнае крыўды. Адным з найбольшых вырафінаваных гвалтаў зьяўляецца бясспрэчна гвалт, заданы нашай моладзі.

Ст. Крушыніч

Спадару Віталю Кажану — быламу безінтэрэсоўнаму й нязвычайна выдайнаму працаўніку нашае Рэдакцыі й Адміністрацыі выказваем на гэтым месцы найшчырэйшае спачуваньне з прычыны сьмерці Ягонае жонкі Аўгені — энтузыястычнае працаўніцы на ніве беларускае культуры й Царквы.

Рэдакцыя «Бацькаўшчыны»

Прадстаўніцтвы „Бацькаўшчыны“

ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ:

1. **У Бэльгіі:**
Mr. Karas Leonid, 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.

2. **У Ангельшчыне:**
The Whiteruthenian Editorial Foundation 52, Penn Road, London, N. 7. England.

3. **У Францыі:**
Mr. Symaniec Vladimir, 15, rue du Ltn. Boncour, Neuilly s/Seine, France.

4. **У ЗША:**
Mr. B. Danilovich, 222 Suydam St. New Brunsvick, N. J., U. S. A.

5. **У Канадзе:**
Mr. Joseph Corny, 270 Clinton Str. Toronto, Ont., Canada.

6. **У Аргентыне:**
Asociacion Bielorusa en la Argentina calle Coronel Sayos 2981, 4 de Junio prov. Buenos Aires. Argentina.

7. **У Аўстраліі:**
Mr. Jackievic Donat, 60 Fisher Street, East Brisbane, Q-ld, Australia.

8. **У Вэнэцуэлі:**
Dudzickj Vladimir, Crucesita a San Miquel 74, Caracas, Venezuela.

9. **У Новай Зэляндыі:**
Mr. Karanieuskj Marjan, Burns Izonse, Mosgiel, New Zeeland.

Непасрэдна з гэтых прадстаўніцтваў просім суродзічаў выпісваць «Бацькаўшчыну» і там-жа разьлічвацца за газэту.